

Інновації як чинник сталого економічного розвитку регіонів

Здійснено оцінку інноваційного потенціалу Одеського регіону як складової його економічного розвитку. Проаналізовано загальні передумови і можливості реструктуризації економіки регіону шляхом створення технопарків.	The estimation of innovational potential of the Odessa area as by a component of its economic development is discovered. The general preconditions and opportunities of re-structuring of economy in region are analysed by creation technoparks..
---	--

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність є складним процесом трансформації новоотриманих ідей та знань в об'єкт економічних відносин. Сучасна постіндустріальна економіка ґрунтована на матеріалізації наукових знань і передбачає вкладення значних коштів у науково-технологічний розвиток країни.

Сьогодні жодна країна світу не може ефективно розвиватися без відповідного науково-технічного потенціалу. Так, у розвинених країнах значну частину досліджень виконують корпорації: в країнах ЄС – 65%, Японії – 71%, у США – 75%. [1].

Американські аналітики дослідили, що в середині минулого сторіччя у структурі виробничих витрат матеріальні витрати вчетверо перевищували (80%) питому вагу інтелектуального капіталу (20%). Тепер остання зросла до 30% [2, с. 10]. Спостерігається тенденція, за якої в індустріальних країнах створювані нематеріальні активи поступово витісняють матеріальні як основне джерело багатства.

Впливова міжнародна організація – Всесвітній економічний форум (ВЕФ) – у щорічних доповідях наводить рейтинг конкурентоспроможності національних економік, який ґрунтується на системі показників. Лідерами, визначеними за окремим показником – ефективність науки – названі Швеція та Швейцарія.

З огляду на значну роль, яку інноваційні процеси відіграють в сучасній економіці, визначення та врахування їх особливостей є неодмінною умовою забезпечення ефективності економічної стратегії держави в цілому та регіонів зокрема.

У Законі України “Про інноваційну діяльність” термін “інновації” вживається в такому значенні: “новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери” [3, с.5]. Науковці трактують питання “інновації” як перетворення потенціального науково-технічного прогресу у реальній, наслідком якого стають нові продукти, технології, способи виробництва [4, с. 159].

Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. В умовах трансформації української економіки почали виявлятися такі особливості ринкових відносин, як часті та не передбачувані зміни у попиті через виникнення нових потреб, задовольнити які можливо тільки якісно новою, як правило - наукоємною продукцією. За таких умов виникає гостра потреба в реструктуризації регіональних економік на принципово нових засадах, які додають можливість відтворити інноваційний потенціал та підвищити технологічний та інформаційний рівні усіх сфер господарської діяльності регіону, досягти високого рівня конкурентоспроможності його діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що останнім часом проведено достатню кількість теоретичних та аналітичних досліджень як інноваційного процесу в цілому, так і його складових за різними ознаками та характеристиками. Питанням інноваційного розвитку регіонів та інноваційним аспектам формування регіональної економічної політики приділяють увагу відомі науковці, зокрема Л.К.Безчасний, М.В.Волков, А.С.Гальчинський, В.М.Геєць, С.В.Колодинський, Л.І.Нейкова, Л.О.Омелянович та багато інших. Узагальнюючи ці наукові здобутки, слід зазначити відсутність комплексних досліджень інноваційної активності підприємств та установ на рівні регіонів, адже ефективність економічного зростання України в цілому залежить і від інноваційного потенціалу регіональних структур.

Мета даного дослідження – аналіз стану інноваційних процесів на промислових підприємствах Одеської області та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення розвитку регіональної економіки на засадах впровадження інноваційних рішень.

Виклад основного матеріалу. Розробка інноваційної стратегії потребує ґрунтовного аналізу економічної діяльності як складової інноваційного механізму регіонального розвитку, що передбачає оцінку характеру та інтенсивності впровадження інновацій у цій сфері.

В Одеській області протягом 1991-2001 років спостерігалась яскраво виражена негативна динаміка майже всіх ключових показників інноваційної діяльності: в 11 разів скоротилася кількість розробок для створення нових видів техніки і технологій, майже втричі зменшилася чисельність працюючих у цій сфері, у 7 раз – чисельність інноваторів, у 6 раз – кількість використаних винаходів, у 8 раз – кількість використаних рацпропозицій. Особлива важливість інноваційного розвитку для нашої області визначається тим, що в неї немає скільки-небудь значних запасів корисних копалин.

В останні роки в одеському регіоні проблемам інноваційного розвитку приділяється значна уважність. Ці питання вносяться в програми соціально-економічного розвитку області, які складаються щорічно. Розроблена регіональна програма науково-економічного та інноваційного розвитку Одеської області на 2004-2007 роки. Існує ряд структур, які сприяють упровадженню досягнень науково-технічного прогресу в виробництво, зокрема, обласне відділення Державної агенції інвестицій та інновацій.

В розвинутих країнах важливий внесок в інноваційний розвиток уносить малий бізнес, на який приходиться значна частка в виробництві принципово нових товарів. А з 15 тис. малих підприємств Одеської області за аналізованій період технологічні інновації здійснювали 3, які витратили на ці цілі 20,6 тис. грн. Для порівняння – в Миколаївській області інноваційну активність проявили 12 підприємств, витративших 491 тис. грн. [5]. В 2005 р. інноваційна продукція складала 14,9% загального обсягу реалізованої продукції, в 2006 р. – лише 3,3%.

В Одеській області функціонує 74 організації, які виконують дослідження та розробки більш як з десяти галузей науки. Область посідає 6-те місце в Україні по кількості наукових організацій, 7-ме – по чисельності наукових працівників основної діяльності та по кількості закінчених розробок, 8-ме – по обсягу виконаних науково-технічних робіт [6, с.4].

Важливою складовою успішного функціонування наукових організацій є забезпеченість їх матеріально-технічними та фінансовими ресурсами. Фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт здійснювалось за рахунок коштів, які надходять з різних джерел (рис. 1).

Фінансування окремих видів робіт розподіляють таким чином: на науково-технічні розробки спрямовано 37,1%, науково-технічні послуги – 20,2%, фундаментальні дослідження – 19,0% загального обсягу фінансування.

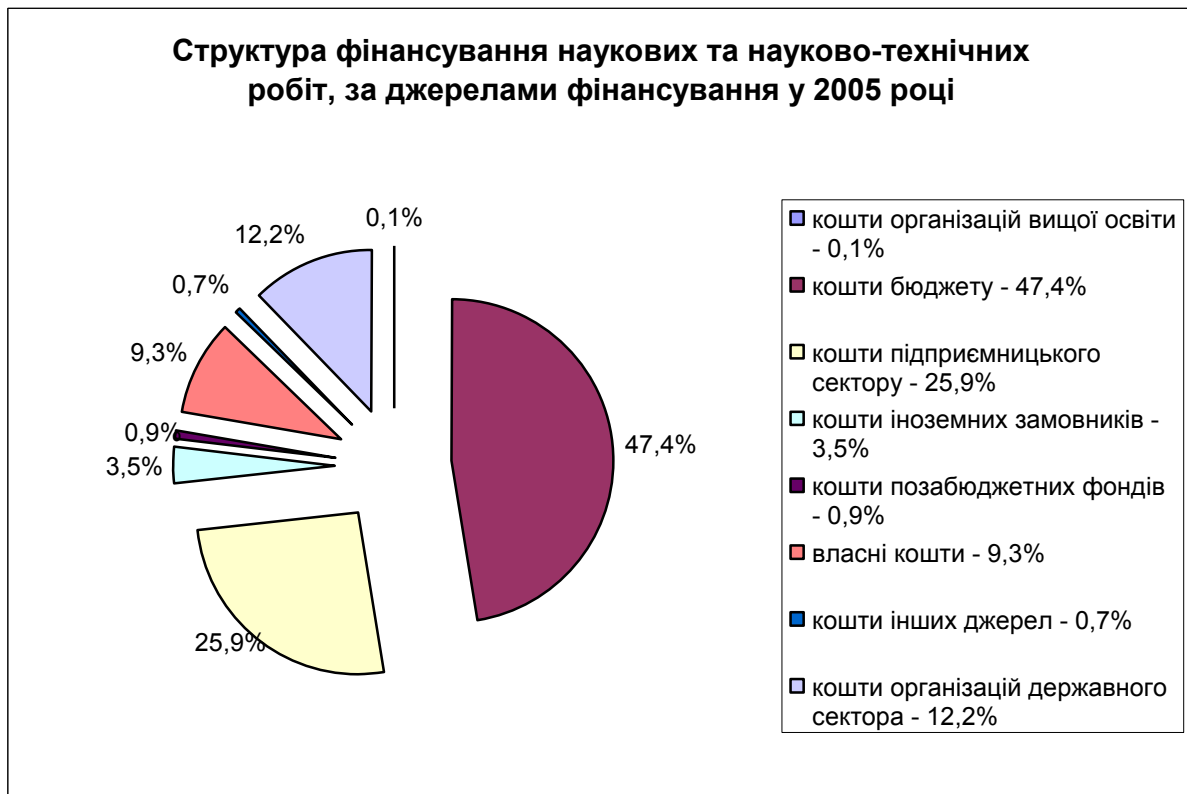

Рис. 1. Структура фінансування наукових та науково-технічних робіт, за джерелами фінансування у 2005 році

У 2005 р. науковими організаціями Одещини власними силами було виконано наукових та науково-технічних робіт на суму 118,5 млн. грн., з них науково-технічних робіт – на 110,3 млн. грн.

Інноваційна діяльність є головним джерелом ефективного функціонування сучасного промислового виробництва. Конкурентоспроможність підприємства і економіки в цілому визначається не лише обсягами виробництва та експорту, а насамперед, наявністю інноваційної складової у виробництві. За сучасних умов підприємству для того, щоб завоювати й утримувати конкурентоспроможність на світовому та внутрішньому ринках, необхідно мати особливі технології та випускати виняткову за споживчою цінністю продукцію. Помітною тенденцією слід вважати симбіоз академічної науки і промисловості та виконання на його основі широкої мережі технопаркових структур.

Вивчення стану інноваційної діяльності в промисловості Одеської області протягом 1998-2005 рр. свідчить про її нестабільний розвиток. У 2005 р. інноваційну діяльність здійснювало 49 промислових підприємств, що склало 13% від загальної кількості, проти 42 (10,8%) у 2004р., 61 (15,3%) у 2003р. та 16 (3,3%) у 1998р. Інноваційні роботи виконували в основному підприємства оборонної промисловості. Провідна роль серед видів промислової діяльності за сумою загальних інноваційних витрат належить підприємствам хімічної та нафтохімічної промисловості (43,9% від загального обсягу витрат на технічні інновації). Інноваційно-активних підприємств

діяло більше двох п'ятих у харчовій промисловості, кожне четверте у машинобудуванні, сьоме у хімічній та нафтохімічній промисловості. Найбільш схильними до інновацій були підприємства м. Одеси, на які приходиться більше половини кількості інноваційно-активних підприємств. В той же час частка інноваційно-активних підприємств (0,2%) – одна з найбільш низьких серед регіонів України. По рівню витрат на інновації Одеська область займає 11-е місце в країні. При цьому 61% цих витрат прийшлося на 3 підприємства, у тому числі ВАТ “Лукойл - Одеський нафтопереробний завод” і Припортовий завод. 18 інноваційно-активних підприємств (44%) були збиткові.

У грошовому виразі за 2005 р. витрати на науково-технічні дослідження й розробки зросли в 4,7 рази та склали 30,1 млн. грн. проти 6,4 млн. грн. у 2004р. Ваговими факторами, що стримували інноваційну діяльність протягом останніх років, на думку керівників підприємств були: нестача власних коштів (86,4% промислових підприємств області); великі витрати на нововведення (49,9%); недостатня фінансова підтримка держави (44,6%); високий економічний ризик (32,5%); відсутність фінансових коштів у замовника (27,6%);

Науково-технічними дослідженнями й розробками у 2005 році займалися 16 підприємств (32,7%) проти 12 (28,6%) у 2004 р. Ринкова система господарювання ґрунтується на інноваційній стратегії розвитку виробництва, і ті підприємства, які орієнтуються на ринок, є конкурентоспроможними як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Саме такі промислові підприємства одержали за 2005 р. прибуток від використання об'єктів промислової власності 2689,7 тис. грн, а у 2004 р. –5393,2 тис. грн. [6, с.9].

Основним джерелом фінансування технологічних інновацій залишаються власні кошти підприємств, обсяг яких у 2005 р. склав 77,4 млн. грн. або 87% від загальної суми інноваційних витрат, банківські кредити склали 10,7 млн. грн. (12,1%), держбюджет – 0,8 млн. грн. (0,9%). Реалізацію інноваційної продукції займалося 44 підприємства (11,5% загальної кількості).

За результатами проведеного аналізу були виявлені такі тенденції в напрямі забезпечення результативності науково-дослідної роботи:

- переважна більшість промислових підприємств не приділяє належної уваги науково-дослідної роботи через відсутність дійових засобів стимулювання стратегії інноваційного розвитку;
- більшу частину прикладних досліджень і розробок виконано в галузевому секторі, на заводський припадає лише 14% розробок від їх загального обсягу;
- чисельність виконавців науково-дослідної роботи у заводському секторі зменшується і складає лише 27,8% від рівня 1991 р.;
- фінансування науково-дослідної роботи підприємства здійснюють головним чином за рахунок власних коштів та коштів інвесторів, частка держбюджету незначна;
- значна частина науково-дослідної роботи припадає на обробку промисловість, частка якої стабільна.

Виходячи з державної політики України щодо забезпечення сталого економічного розвитку, зміцнення ринкових основ економіки, створення реальних передумов та механізмів вступу України до Європейського Союзу, доцільним стає формування засад економічного зростання регіонів, які не тільки відповідають державній стратегії зростання, але і враховують свій внутрішній потенціал. Саме така стратегічна цілеспрямованість регіонів викликає до утворення нові форми управління. Одним з таких напрямків є створення технопарків як найбільш перспективної форми

організації регіональних науково-виробничих комплексів. В Одеському регіоні є необхідні передумови створення технопарку:

1. Наявність потужного наукового потенціалу. В області функціонують 57 наукових організацій різного типу та 19 вищих навчальних закладів. Станом на 1 жовтня 2005 року на підприємствах та в організаціях працювало 4,8 тис. висококваліфікованих спеціалістів з науковим ступенем, серед яких 740 докторів і 4015 кандидатів наук. На 10 тисяч мешканців області припадає 18 спеціалістів вищої кваліфікації в порівнянні з 14 в цілому по Україні.

2. Значний промисловий потенціал. Галузева структура господарського комплексу Одеської області різноманітна й включає: виробництво електроенергії, газоподібного палива та води; харчова промисловість та переробка сільхозпродуктів; легка промисловість; виробництво продуктів нафтопереробки; поліграфічна промисловість; металургія та оброблення металу; машинобудування, ремонт та монтаж машин і устаткування. Промислова політика регіону у 2006 році була спрямованою на забезпечення підтримки пріоритетних галузей, створення можливостей для їх переорієнтації на інноваційний розвиток. На підприємствах акціонерних товариств “Кисеньмаш”, “Зонт”, “Харчопромавтоматика” здійснюється технічне та технологічне оновлення, впроваджуються інноваційні рішення, освоюються нові види продукції.

3. Унікальні погодні умови для розвитку туристичного бізнесу.

4. Стратегічно важливе геополітичне положення.

В цих умовах одне з головних завдань регіональної економічної політики – сприяти створенню інфраструктури інноваційного розвитку. Технопарки стануть тією структурою, яка буде сприяти перетворенню новітніх знань в продуктивні та технологічні інновації. Але які-лібо реальні заходи по їх створенню в одобреній Стратегії економічного і соціального розвитку області на період до 2015 року та в інших документах не передбачені.

Висновки. Інноваційний потенціал регіону поступово відроджується, тож проблема у загальному вигляді полягає в знаходженні шляхів якнайшвидшого опанування всіма суб`єктами господарської діяльності інноваційних засад зростання. Особливої уваги набуває стимулююча інноваційна політика, орієнтована на економічний розвиток та зростання технопаркових структур економіки, до складу яких мають увійти науково-дослідні, дослідно-конструкторські та експериментальні організації, що на жаль у більшості своїй не задіяні в інноваційних процесах. В умовах переходу до ринкових форм господарювання, однієї з яких є технопарк, формується якісно нова система виробничих відносин, у якій змінюються і способи державного стимулювання підприємницьких структур. При цьому необхідно враховувати особливості становлення і розвитку ринкових форм на різних етапах структурних перетворень, для того щоб постійно удосконалювати методи впливу на інтереси суб`єктів господарювання та підвищувати матеріальну зацікавленість працівників.

Література

1. За матеріалами сайту www.chelt.ru/2005/6-05
2. Самойленко В.О. Інноваційна складова у формуванні конкурентних переваг національних економік // Проблеми науки. – 2005. - №12. – С. 10-17.
3. Закон України “Про інноваційну діяльність”// Урядовий кур’єр – серпень 2002. - № 143. – С. 5-16.

4. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. – К.: “Лібра”, 2002. – 472 с.
5. Шурин Б. Инновационное развитие в 0,2 процента // Одесские известия. – 17 февраля 2007 г.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Одеської області // Статистичний збірник. – 2006. – 109 с.

Структура фінансування наукових та науково-технічних робіт, за джерелами фінансування у 2005 році

